

ANTROJI DALIS MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

D R A U G A S

Saturday supplement

1998 m. vasario mėn. 14 d. / February 14, 1998

Nr. 32(7)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Nemigos lopšinė

Dingtelio keista premisa: kadangi viskas amžinai kinta, gyvenimo praeinamumas todėl yra amžinas. Kitaip ir būti negali. Smagu paeiliui minėti praeinančius kalendoriaus mėnesius. Gražūs žodžiai! Metų sterblėje tėra tik du moteriškos giminės: gegužė ir liepa. Bet kartais gegužė pavirsta gegužiu. Savotiška diskriminacija. Bet ar tai svarbu?

Svarbiau yra tai, kad nenutolstame nuo to, kas mums artima. Nuo savęs, nuo jos ar jo, nuo prigimties, eigos, pomėgių, troškimų, išpareigojimų, lūkesčių, nuo supančios aplinkos, nuo buvimo visuomenėje, žemėje, pasaulyje. Nuo noro išverti.

Tiesiog nežinau, kaip visa šią praeinamumą ir buvimą sąveiką glaudžiai apibūdinti. Tai jau išmintingų filosofų sritis. Tiek mąstyta, rašyta, diskutuota nuo seniausių laikų. Lentynose tūno eilių eilės svarių tomų, labai retai skaitomų, nes kiekvienas laikotarpis vis kitaip nori viską suprasti. Šiuolaikiniai žmonės vis dažniau neturi laiko. Mes gi esame kaitos vaikai. Mums labiau rūpi glėbesčiuotis ar taisytis su dabartimi, sielotis rytdienai, nei atsigręžus į praeitį ieškoti barzdotos išminties. Atvirai tarus, praityje yra daugiau nuoskaudų negu išminties. Todėl praeitis nėra gera guodėja. Mus guodžia ir moko amžinybė. Kaita moko. Praeinamumas nuolat ragina: žvelk į dabartį gyvenancio žmogaus akimis. Nevenk to, kas yra. Nesikratyk žmonių, nei buvimo žemėje. Neiekvok per daug laiko nekrofiliams praeties liaupsinimams.

***

O vis dėlto kai kurios detalės, tautos netolimoji praity, neišdyla. Protarpiais, kai užėina gudus metas, kai imi daug kuo abejoti, jos beldžiasi į sąmonės duris. Išleisdamos nudžiungę. Stebėsiai tų dalykų gaivinancija tyla. Jų alsavimu dabartimi. Kad ir kadaise draugo rašyto laišku. Kad ir mylėtos moters dovanota knyga ir jos puslapiuose sudžiūvusia gėlyte. Ar tuo lietuvišku ženkliuku, kurį kadaise atlepe nežinojai, bet dabar nenešioji, nes nulužo segtukas kotelis.

Neturiu plataus rašomojo stalo. Tad kartais ant paklotos lovos išdėliojau dalį susikaupusių užrašų: pastabų, pastraipų, iškarpu. Tam, kad surasčiau tai,

kas tuomet rodėsi kažkaip svarbu, įdomu, žavinga. Ieškau karališkųjų detalių, kurios tiktytų maždaug nutuokiamam tekstui. Tik maždaug. Apytikriai. Tikslumu negaliu pasigirti. O kam jo ir reikia. Juk rašymas nėra pinigų skaičiavimas.

Štai Adam Zagajevski'o eilėraštis „Lopšinė“, kurį suradau *Los Angeles Times* laikraštyje. Eiliuoja jis apie nemigą per visą naktį. Mąstančią nemigą tarp knygų. Atmintis staigiu šūsteliu atsiskleidžia kaip parašytas. Kiekvienas kraujo lašas, jam rodos, galėtų sukurti savitą ryškiai raudoną iliadą.

Arba štai skiaute pažymėta *Poezijos pavasario '90* vieta, kur išspausdintos jau numirusio estų poeto, *World Literature* redaktoriaus Ivar Ivask „Baltiškos elegijos“ (Juliaus Kelero vertimas). Jų devintoji skirta Henrikui Radauskui: „Nuostabios atminties poete, didis lietuvių kalbos meistras, [...] mokedavau pasislėpti tėvo sode, / klausytis, kaip stiklo kojytėms trepsis lietus“. Radausko gebėjimai Ivask'as lygina su vaivorykštės spektru. Iškelia jo nepaprastą nusimanymą pasaulinėje literatūroje. Mokejimą „cituoti šitiek kalbų, šitiek klasikų“. Užbaigdamas rašo: „Mes irgi žaisdavom, Henrikai, tavuoju vardu: / Henry, Henri, Heinrich ir Enrico: / bet Radauskas visados skamba karališkai“.

O kada gi panaudosiu tuos kelis puslapius iš žurnalo *Vaidas* (1997.08.02), kur yra pokalbis, pavadintas „Saulius Tomas Kondrotas — dabar jau buvęs rašytojas“? Santa Monica trumpai bendravau su šiuo liberaliu ekspatriotu. Perskaičiau jo abu romanus — *Žalčio žvilgsnis*, *Ir apsiniauks žvelgiantys pro langą*. Tikras talentas mūsų prozoje, sugebąs ne tik vaizdingai pasakoti, bet ir skverbti į žmogaus-individo ir bendruomenės akistatas, į galingųjų geismą totaliai valdyti kitus. Kondrotas kandus stebėtojas. Ne kartą žaidžia su juo tenisą. Aikštelėje atsivėrė jo temperamentas — noras greitai išmokyti, viršyti, peršokti užvaras. Padariau nuotrauką sėdinčio ant motociklo. Ar jam verta tęsti rašytojo karjerą? Manau, taip. Tegul dabar epikūriškai džiaugiasi valgiu, vynu, kelionėmis, lektūra. Tačiau vieną dieną vėl prisės prie kūrybingo teksto. Vėl pasakos ir narplios žmo-

Lietuva grįžta į Europą

DARIUS FURMONAVIČIUS

Lietuva, Latvija ir Estija mūsų dienomis tapo vienu svarbiausių kraštų, nuleimančių Europos saugumą ir stabilumą. Carl Bildt, buvęs Švedijos Ministras pirmininkas, vadina Baltijos valstybes Rusijos realių ketinimų Europoje litmoso popierėliu. Lietuvos Seimo pirmininkas Vytautas Landsbergis teigia, kad Baltijos valstybės yra Europos saugumo raktas. JAV Valstybės sekretorės pavaduotojas Ronald Asmus sako, kad „strategija Baltijos kraštų atžvilgiu turėtų būti prioriteta“, kadangi „istorija rodo, kad įvykiai Baltijos kraštuose turi reikšmės toli už šio regiono ribų“.

Tennessee universiteto profesorius Vėjas Gabrielis Liulevičius netgi teigia: „Kaip sekis Baltijos kraštams, taip sekis ir Europai“. Jis taip pat pabrėžia, kad NATO turėtų pateikti Baltijos kraštams aiškų jų priėmimo į jį tvarkaraštį.

Narystė Europos Sąjungoje (EU) ir Šiaurės Atlanto Sutarties organizacijoje (NATO) yra du pagrindiniai, lygiagretūs dabarties Lietuvos užsienio politikos tikslai. Šiomis abiejomis kryptimis šiuo metu Lietuvoje labai daug dirbama. Vakaruose tuo tarpu manoma, kad nėra abejonių, ar Lietuva ir kitos Baltijos valstybės taps šių organizacijų naremis, iš tiesų, jos, būdamas asocijuotomis Europos Sąjungos šalimis, yra laikomos *de facto* EU dalimi. Yra tik klausimas, kaip ir kokių būdu, iš tiesų kaip, priimanč Lietuvą

* Ruošdamiesi švęsti šių metų Vasario Šešioliktąją, kada prieš aštuoniolika metų paskelbėme savo nepriklausomybę tuo pačiu Lietuvos valstybės sugrįžo į tuometinę Europą, šiame numeryje spausdiname Dešimtojo Mokslo ir kūrybos simpoziumo metu, vykusio 1997 m. lapkričio 27-30 dienomis Čikagoje, vienoje sekcijoje — „Lietuvos integracija į Europą“ skaitytus pranešimus. Tai Darius Furmonavičius iš Bradford Universiteto, Nottingham, Didžiojoje Britanijoje, ir dr. Stasio Vanaguno, politinių mokslų profesoriaus Arkansas State University mintys itin aktualiais dabartinės Lietuvos padėties Europoje klausimais. Sekcijai vadovavo dr. Vėjas Liulevičius, University of Tennessee istorijos fakulteto profesorius.

nijos problemų mazgus. Man patinka jo vaizduojami veikėjai. Nutolti nuo to, kas mums rūpėjo ir rūpi, sunku. Gyvenimas rašančiam tebelieka nebaigtas sakiny.

Pranas Visvydas

ir kitas Baltijos valstybes pilnon narysten į šias Vakarų pasaulio organizacijas, nesuerzinti per daug Rusijos.

Šio straipsnio tikslas yra panaalizuoti veiksnius, spartinančius Lietuvos integraciją į transatlantines struktūras, galimybę paveikti Lietuvai NATO ir EU plėtros procesą sau naudingese linkme. Pirmiausia, bandysime labai trumpai aptarti Lietuvos vietą Europos saugumo struktūroje. Vėliau trumpai panagrinėsime, kodėl narystė NATO ir EU yra ypač svarbi Lietuvai. Galiausiai, bandysime glaustai apžvelgti veiksnius, padedančius sparčiau įsijungti Lietuvai pilnon Europos ir transatlantinės saugumo struktūrom.

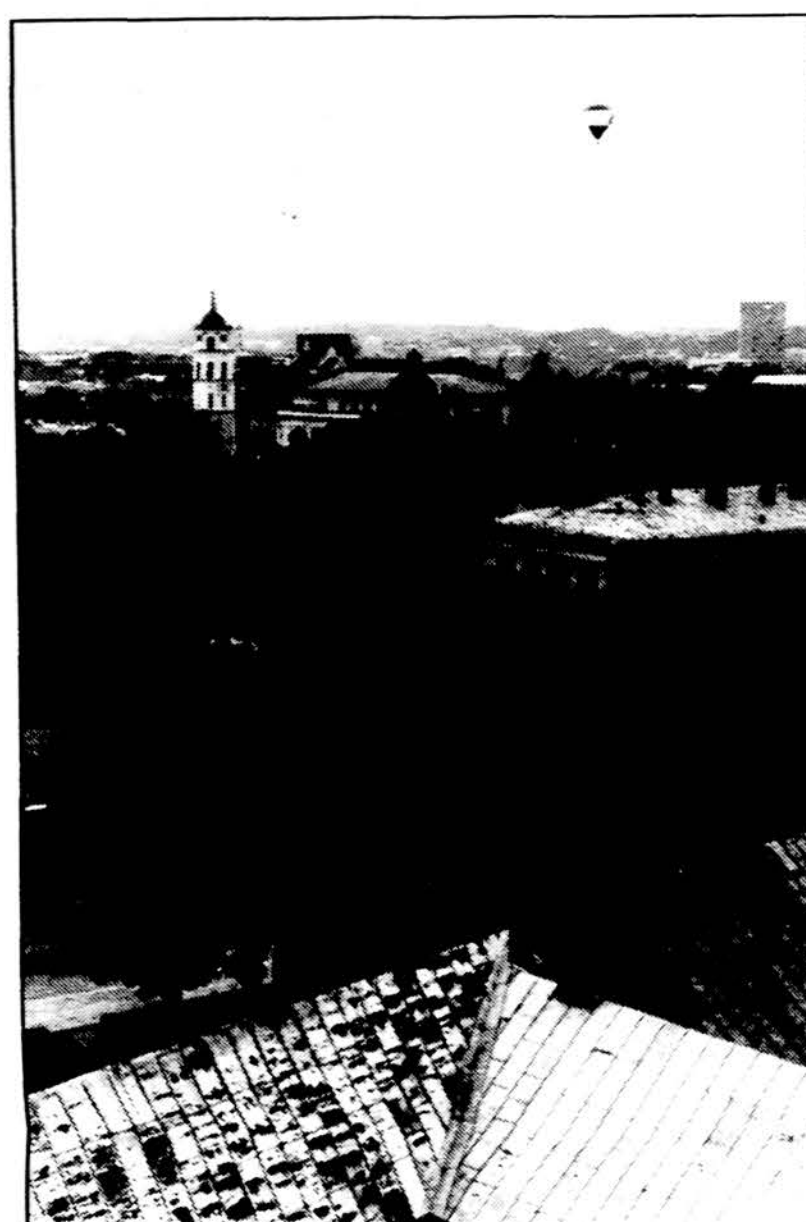
Lietuvos vieta Europos saugumo struktūroje

Europos ir transatlantinės saugumo struktūroje aukščiausių hierarchijos narių, priklausančių NATO, bendra nuomonė yra lemiama Europos ir transatlantiniam saugumui. Žinoma, ir NATO viduje yra tam tikra hierarchija. Lemiamą žodį turi Jungtinės Amerikos Valstybės. Toliau eina Europos Sąjunga — EU, apimanti didesnę ratą Vakarų Europos šalių, kurių politiniai išpareigojimai viena kitai iš tiesų yra analogiški kaip ir NATO organizacijoje. Dar toliau eina asocijuoti Europos Sąjungos nariai — Vidurio Europos kraštai, tarp kurių yra ir Lietuva. Visi jie priklauso ir daugiapusės diplomatijos Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo organizacijai, kuriai priklauso, beje, ir Rusija. Dalyvavimas šioje organizacijoje, ypač jos 1991-ųjų metų Helsinkio konferencijos rezoliucija, reikalaujanti neatsitiktinio, greito ir pilno Sovietų armijos išvedimo iš Baltijos valstybių, kuri buvo pasirašyta taip pat ir Rusijos, tapo pagrindu Lietuvos ir kitų Baltijos valstybių derybose. Svarbus šios organizacijos principas yra tas, kad jos nariai gali visiškai laisvai pasirinkti tas Europos saugumo organizacijas, kurių jie patys nori.

NATO sukūrė Partnership for Peace — „Partnersystės taikos labui“ programą, kad labiau artintų prie NATO tuos kraštus, kurie pageidauja tapti NATO nariais ar siekia bendradarbiauti su NATO, sprendžiant Europos saugumo ir stabilumo krizes. Lietuva ne per seniausiai buvo pripažinta, kaip viena aktyviausių NATO-PPF narių, per 1997-uosius dalyvavusi net arti 160 įvairių renginių, įskaitant apie 40 karinių pratybų ir kursų.

Lietuva taip pat yra ir Europos Tarybos organizacijos nare. Ši organizacija pateikia rekomendacinio pobūdžio patarimus Europos Sąjungai ir patiems kraštams dėl Europos saugumo ir stabilumo, demokratijos vystymo.

Žinoma, Lietuva kaip ir kitos valstybės yra Jungtinių Tautų

Vilnius

Viliaus Kelero nuotrauka

— pasaulio valstybių bendruomenės nare.

Kodėl Lietuvai yra svarbu įstoti į NATO ir EU?

NATO ir EU yra aukščiausios organizacijos besivystančioje Europos saugumo hierarchijoje. NATO transformuojasi iš grynai karinės gynybinės organizacijos į politinio ir saugumo bendradarbiavimo organizaciją, žinoma, išlaikydama karines — gynybines funkcijas. Jos nariai sudaro klubą, besiremiantį tomis pačiomis demokratijos, laisvės rinkos ir įstatymų viršenybės vertybėmis. EU pažymi vakarietišką Europos ekonominę erdvę, kurioje stengiamasi suvienodinti ekonominio šeimininkavimo taisykles ir įstatymus, pašalinti įvairias gėrybių ir žmonių judėjimo kliūtis. Abi šios organizacijos simbolizuoja „Vakarų“. Lietuva yra nedaloma Vakarų civilizacijos ir kul-

tūros dalis, tad jai yra labai svarbu pilnai įsijungti į šias organizacijas. Dalyvavimas NATO ir EU iš esmės garantuoja Lietuvos saugumą, Lietuvos valstybės vystymąsi ir žmonių gerovės augimą.

Kartais sakoma, kam Lietuvai bus reikalinga NATO, juk tiek brangiai kainuos narystė jame. Galime atsakyti, kad nedalyvaujant šioje organizacijoje Lietuvos gynybos išlaidos turėtų būti daug didesnės, nes visada drauge apsiginti lengviau nei vienam. O ir paties NATO plėtimosi išlaidos, pasak Generalinio sekretoriaus dr. J. Solana, neseniai kalbėjusio Londone Britų Atlantinėje Asociacijoje, skirtingai nuo paplitusios nuomonės, sudaro tik nedidelę dalį metinio šesiu šimtų milijonų dolerių biudžeto. Lietuvai svarbu pilnai dalyvauti šioje organizacijoje, nes ji pati, jos teritorija yra labai svarbi Europos saugumui ir stabilumui. Lietuvai yra

svarbu, kad jos balsas, jos nuomonė, būtų didžiųjų Vakarų valstybių girdima. Tai ypač svarbu NATO — Rusijos bendradarbiavimo kontekste.

Kartais teigiama, kam Lietuvai reikalinga narystė EU, juk ten tiek daug socializmo ir iškreiptųjų, naujų europinių vertybių, nieko bendra neturinčių su tikrosiomis europinėmis vertybėmis. Atsakytume, panašiai, kaip Suomijai, dalyvavimas EU jau reiškia saugumo problemų, didelę dalimi, išsprendimą. Suomija, įstojusi į EU, pasijuto, išsprendusi pagrindinę saugumo problemą, nes reali Sovietų Sąjungos grėsmė Suomijai tapo neįmanoma. Politiniai Europos Sąjungos kraštų išpareigojimai yra tokie, kad Sovietų Sąjungai palietus šį kraštą, kiltų karas su visa Europos Sąjunga. Tiesa, dalyvaudami EU, turėtume galimybę jį ir keisti tikrųjų europinių vertybių kryptimi, kurias Lietuva, lyginant su kitais Europos kraštais yra išlaikiusi: krikščionybę, krikščioniškos moralės normas, glaudų šeimą, tolerantišką tautiškumą.

Lietuva šiuo metu aktyviai siekia abiejų organizacijų narystes. Ir labai teisingai daro, galvodama, kad, kuria pirmą pasieks, jau bus gerai. ~~Ant~~ Lietuvos derybų delegacijos su Europos Sąjunga vadovu dr. Gedimino Šerkšnio, LDDP tik šnekojo, bet nieko realiai nedare, gal išskyrus įstatymų derinimą su Europos Sąjunga. Tačiau įstatymo vykdymo ir kitų pareigiamųjų darbų, deja, nebuvo.

Lietuva stengiasi būti Baltijos kraštų vadove, siekdama NATO narystės. Kuriamas mobilus tankų bataljonas (ieškoma 30-31 tanko). Iš esmės vadovaujama jungtinių Baltijos kraštų oro pajėgų kurimui. Švedija ruošiasi uždaryti tris mokomąsias karines aviacines bazines ir jų įrangą bei jėse esančius SAAB-105 ir SK-65 lėktuvus padovanoti Lietuvai, Latvijai ir Estijai. Lietuva taip pat įrengia šiuolaikinę europinę įrangą saugumą rytinę sieną.

Kokia gi JAV pozicija dėl Lietuvos narystės NATO ir EU? Ogi panaši, kaip ir dėl Sovietų armijos išvedimo iš Baltijos valstybių (kuris pasibaigė tiek Lietuvai, tiek Estijai labai sekmingai. Tikėkime, kad ir Skrudos kosminės erdvės stebėjimo sto-

(Nukelta į 2 psl.)

Viliaus Kelero nuotrauka

Šiame numeryje:

Džiugios ir viltingos Vasario Šešioliktosios mums visiems!

Praeinamumas • Lietuvos integracija į dabartinę Europą • Mečišlovo Mackevičiaus „Atsiminimai“ • Nijolės Masteikaitės eilėraščiai • Algimanto Kezio naujas fotografijos albumas • Jurgio Daugvilos kūryba • „Lietuvių egzodo literatūros“ naujas leidimas

Lietuvos valdymo tarnybos reforma ir Europos Sąjungos pageidavimai

STASYS VANAGŪNAS

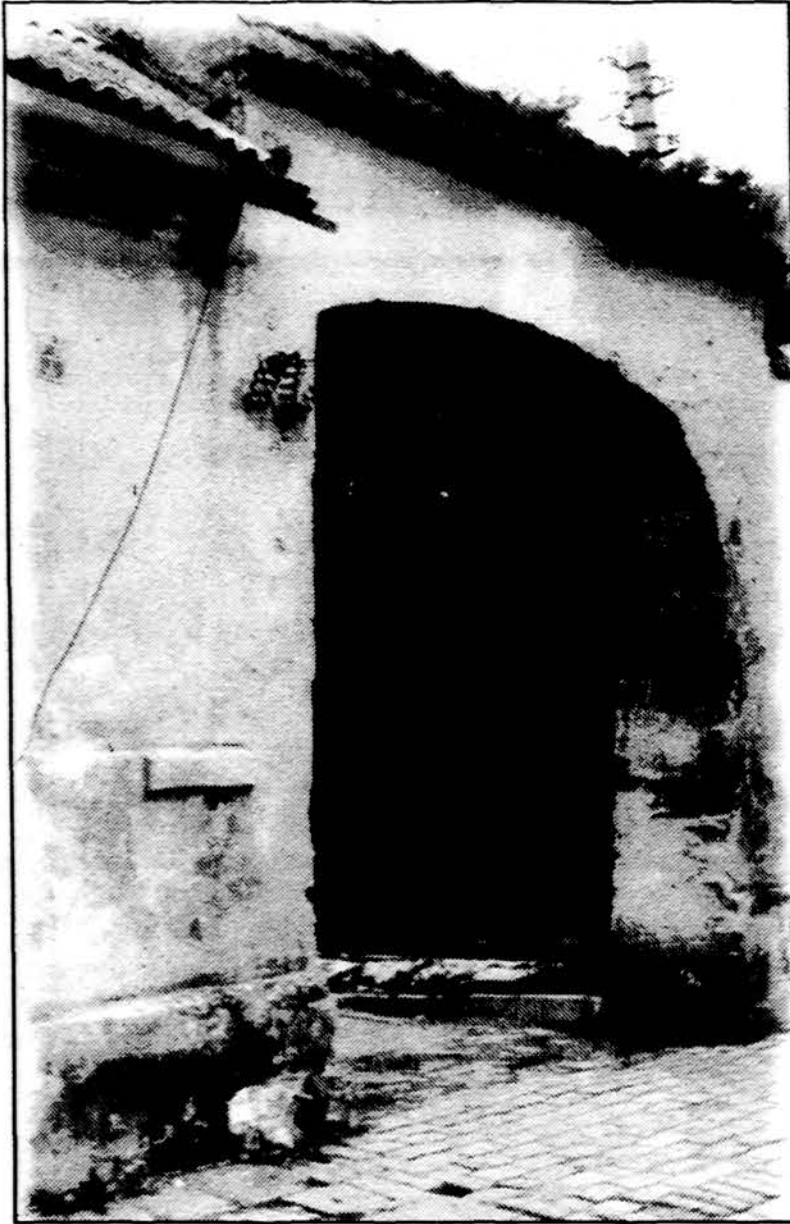
Ivertindami Vakarų pasaulio demokratišką politinę ekonominę santvarką, mes turbūt greitai ir be ginčų atpažintume šiuos jos pagrindinius „ramsčius“: teisės previlumą, universalų slaptą balsavimą, atstumą tarp įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios, bent minimalią savivaldybių autonomiją, ir, žinoma, gajų privatų ūkį. Mažiau pastebimas, nes lemtas veikti užnugaryje, glūdi dar vienas svarbus demokratinės santvarkos ramsčiai — valdymo tarnyba (angliškai, „public administration“, arba „civil service“, arba „bureaucracy“) ir ypačiai jos viršesnieji sluoksniai, kuriuose tarnauja išprusinti, patyrę valdininkai. Į šią biurokratią Amerikos politikos vadovėliai dažnai kreipiasi net kaip į informalią „ketvirtąją“ valdžios šaką, tad lygindami jos įtaką JAV visuomenei kartu su Kongresu, Prezidentu bei Teismu.

Valdymo tarnybos svarba atsiranda dėl keleto priežasčių. Pirmiausia atmintime, kuomet šimtmečio pradžioje Max Weber įamžino visuomenės moksle tą žodį ir sąvoką „biurokratija“, štai ką jis turėjo omyrėje. „Universalinė patirtis yra linkus įrodyti“, rašė jis, „kad grynai biurokratinio tipo valdymo organizacija [...] yra, žiūrint vien iš techniškos pusės, pajėgi pasiekti aukščiausią našumo laipsnį...“.

Šių dienų madingas šaipymasis iš „biurokratų“ neužgincija realybės, kad moderni valstybė neapsieina be biurokratinės organizacijos; pavyzdžiui, be specializacijos, be valdymo hierarchijos. Be to, verta pabrėžti, kad pastaraisiais laikais net ir demokratinės valstybės valdymo tarnybų įtaka smarkiai pakilo. Tipiškai, viešasis ūkis Vakarų Europos valstybėse apima nuo 40% iki 50% bendro nacionalinio produkto. Tuo patiu vis didėjantis sudėtingumas įvairių ekonominių bei socialinių uždavinių valstybei reikalauja giles ekspertizės, kuri normaliai randama valdininkų tarnyboje, o ne politikų gretose. Užtat šių dienų vyresnieji tarnautojai yra įgalioti su plačia nuožūra ne tik krašto politikos vykdyme, bet ir jos nustatyme.

Valstybės valdymo tarnybos plačią įtaką į politiką galime ypač pastebėti Vakarų Europos parlamentarinio pobūdžio demokratijose, tą pačią santvarką, kurią Lietuva siekia išugdyti. Šioje sistemoje valdininkai-politikai randami tik vyriausiam sluoksnyje, ministrai, viceministrai ir jų padėjėjai. Pavyzdžiui, Vokietijos politinis valdininkų ešelonas sudaro apie pusę šimto narių, o Prancūzijoje apie šimtą.² Tad pagrindinis valdymas yra aukštos kategorijos nuolatinių, tarnybinių valdininkų rankose. Šio elito įtaka pasidaro ypačiai vaizdi, kuomet parlamente nėra vienos ar kitos pusės persvaros. Politinė padėtis, kaip šių dienų Britanijoje, kur Darbiečiai (Labour) parlamente laike opoziciją traukiančią daugumą, retai susiklosto. Paprastai, parlamentarinė politika yra priversta būti atsargi ir abejinga. Tai aplinkybės, kuriose nuolatiniai valdininkai kaip tik ir būna įtakingi.

Atsižvelgiant į valdininkijos svarbą pažangiai visuomenei, Europos Sąjunga yra nustatiusi nesmulkmeniškus, bet tuo patiu gan konkrečius reikalavimus potencialiems nariams. Valstybė, norinti įstoti į Sąjungą, turės įrodyti keturias valdymo sugebėjimo rūšis: „1) išvys-

Vilniaus Kelero nuotrauka

tyti politiką ir teisę; 2) įkurti joms įvykdyti efektyvias institucijas; 3) įgyvendinti geras ryšius tarp valdininkų ir pilietinės organizacijos; pavyzdžiui, be specializacijos, be valdymo hierarchijos. Be to, verta pabrėžti, kad pastaraisiais laikais net ir demokratinės valstybės valdymo tarnybų įtaka smarkiai pakilo. Tipiškai, viešasis ūkis Vakarų Europos valstybėse apima nuo 40% iki 50% bendro nacionalinio produkto.

Tuo patiu vis didėjantis sudėtingumas įvairių ekonominių bei socialinių uždavinių valstybei reikalauja giles ekspertizės, kuri normaliai randama valdininkų tarnyboje, o ne politikų gretose.

Užtat šių dienų vyresnieji tarnautojai yra įgalioti su plačia nuožūra ne tik krašto politikos vykdyme, bet ir jos nustatyme. Valstybės valdymo tarnybos plačią įtaką į politiką galime ypač pastebėti Vakarų Europos parlamentarinio pobūdžio demokratijose, tą pačią santvarką, kurią Lietuva siekia išugdyti. Šioje sistemoje valdininkai-politikai randami tik vyriausiam sluoksnyje, ministrai, viceministrai ir jų padėjėjai. Pavyzdžiui, Vokietijos politinis valdininkų ešelonas sudaro apie pusę šimto narių, o Prancūzijoje apie šimtą.² Tad pagrindinis valdymas yra aukštos kategorijos nuolatinių, tarnybinių valdininkų rankose. Šio elito įtaka pasidaro ypačiai vaizdi, kuomet parlamente nėra vienos ar kitos pusės persvaros. Politinė padėtis, kaip šių dienų Britanijoje, kur Darbiečiai (Labour) parlamente laike opoziciją traukiančią daugumą, retai susiklosto. Paprastai, parlamentarinė politika yra priversta būti atsargi ir abejinga. Tai aplinkybės, kuriose nuolatiniai valdininkai kaip tik ir būna įtakingi.

Atsižvelgiant į valdininkijos svarbą pažangiai visuomenei, Europos Sąjunga yra nustatiusi nesmulkmeniškus, bet tuo patiu gan konkrečius reikalavimus potencialiems nariams. Valstybė, norinti įstoti į Sąjungą, turės įrodyti keturias valdymo sugebėjimo rūšis: „1) išvys-

tyti politiką ir teisę; 2) įkurti joms įvykdyti efektyvias institucijas; 3) įgyvendinti geras ryšius tarp valdininkų ir pilietinės organizacijos; pavyzdžiui, be specializacijos, be valdymo hierarchijos. Be to, verta pabrėžti, kad pastaraisiais laikais net ir demokratinės valstybės valdymo tarnybų įtaka smarkiai pakilo. Tipiškai, viešasis ūkis Vakarų Europos valstybėse apima nuo 40% iki 50% bendro nacionalinio produkto.

Vilniaus Kelero nuotrauka

Baltijos kraštų valdininkų įstatymų panašumas neatitiktinai. Jie yra modernūs ir juose atsispindi Vakarų Europos valstybių valdininkų tarnybos idealai. Priežastys tam yra gan aiškios. Lietuva, kaip ir Estija ir Latvija, laiko Vakarų valdymo standartus pažangiais ir siekia juos įgyvendinti; visos trys tautos nori kuo greičiausiai įstoti į Europos Sąjungą ir puikiai supranta, kad apsimoka juos standartus pamėgdžioti; ir tos pačios Europos įstaigos telkia valdymo reformos pagalbą Baltijos kraštams.⁴ Pastebima ir keletas ypatybių jų įstatymuose. Juose valdininkai yra skatinami kelti kvalifikaciją ir, pavyzdžiui, Latvijoje ir Estijoje, ypač svetimų kalbų žinojime. Tai suprantama, nes visos trys tautos siekia įsijungti į Europos ir pasaulio prekybinius ir kultūrinius tinklus. Taip pat galima ryškiai matyti Baltijos valdininkų įstatymuose tikslą ugdyti tautinį atgimimą, reikalaujant iš norinčiųjų tarnauti pilietybės ir valstybinės kalbos žinojimo.

Graziai nukaltas valdininkų statusas yra svarbus, bet, deja, tik pradinis žingsnis į valdininkijos reformą. Viešojo ūkio valdymo bibliografijoje yra žinomas reiškinys — „biurokratinis formalizmas“ arba laikymasis išvirsinių formų valdyme, nevykdant reikalo esmės. Šis formalizmas pasidarė ryškus, kuomet vakariečiai, ypač Amerika, bandė perkelti valdymo techniką į trečiąjį pasaulį. Racionali valdymo metodika, kaip, pavyzdžiui, tarnybos priėmimo arba biudžeto patvirtinimo tvarka, būdavo persverta daug metų išsigalėjusios genties arba luomo įtakos. Šita ir panaši patirtis įrodė, kad net ir biurokratijos, t.y. valdymo tarnybos, klausimai — yra daugiau susiję su kultūrinio/politinio, negu techninio/ekonominio proceso mokslais.⁵ Valdininkijos reforma yra artimai supinta su bendra Lietuvos socialine ir politine reforma. Užtat valdininkų tarnybos įstatymo išleidimą tik ir turime traktuoti kaip pradinį žingsnį.

Marksistai buvo puikiai susipažinę su „biurokratinio formalizmo“ pradėmis jau 1920-ųjų dešimtmėčiu, Lenino, Stalino ir kitų komunistų pranašų raštuose, vis kartojasi nepasitenkinimas ir priekaištavimas „biurokratizmui“. Tas skundas tęsėsi iki komunizmo suirutės išvakarių, nes Gorbaciovas ir kiti „perestroikininkai“ iš pradžių bėdą vertė ne ant komunistinės politinės ekonominės teorijos trūkumų, bet ant „komandinės valdymo sistemos“, t.y. biurokratijos. Štaigi komunistinė karti ironija ir paradoksas: nepripažindami autonominio privataus ūkio, vengdami į atsitiktinumus linkusios demokratijos, marksistai-leninistai dėjo visas viltis į tą pagrindinę biurokratinio valdymo metodiką — centrinį planavimą. Bet tuo pačiu dabar pasauliui aišku, komunistinė santvarka buvo visai nepalanki išugdyti produktyvia, atsakingą ir sąžiningą biurokratiją.

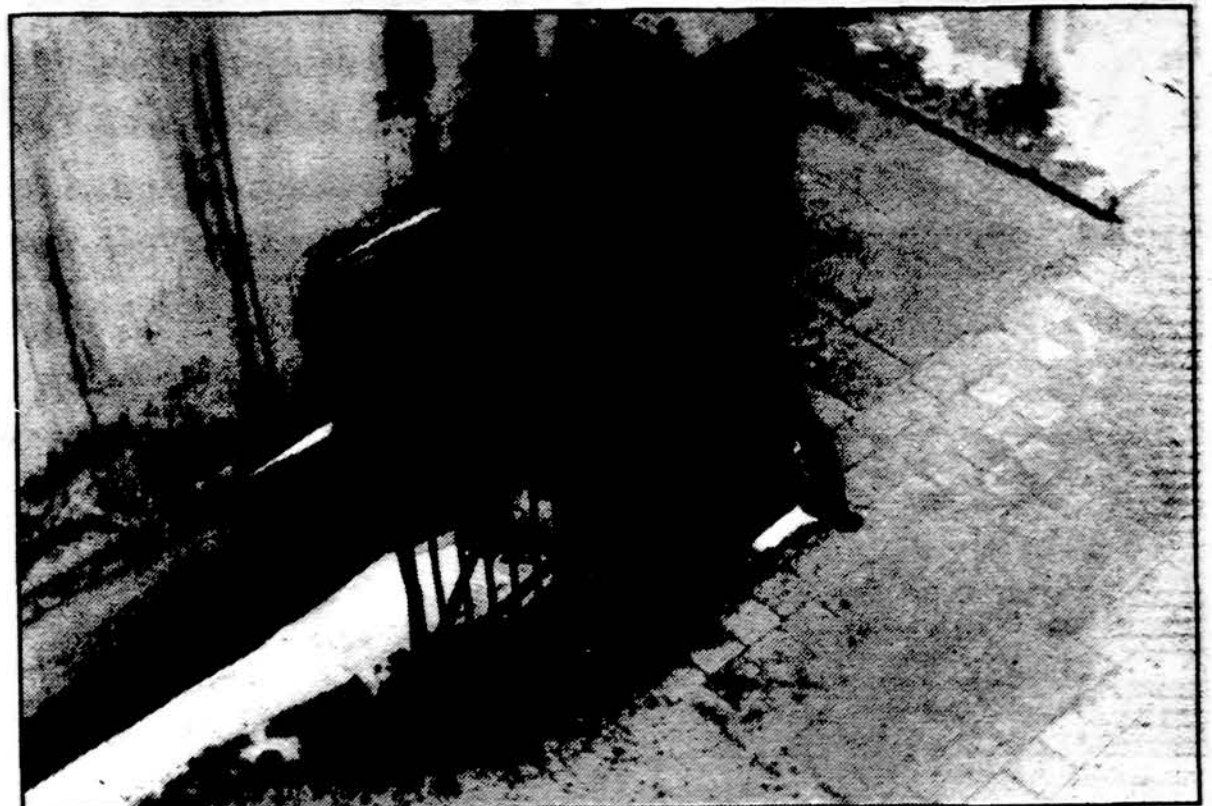
Šiuo metu valdymo moksle yra gan daug dėmesio kreipiamas į „organizacinę kultūrą“. Ši sąvoka išplaukia iš pastebėjimo, kad vertybės, būdingos vienai firmos arba įstaigos tarnybai, nebūtinai būdingos kitai. Pagalvokite, pavyzdžiui, apie „kultūrinis“ skirtumus, taraujant Hollywood'o filmų pramonėje ir pasaulinio masto banke, arba viešajame ūkyje tarp socialinės labdaros ir politikos įstaigų. Šios sąvokos prasme, kaip galime mes apibūdinti Sovietų Sąjungos „nomenklatūrinės“ tarnybos kultūrą?

Jinai buvo autokratiška, nes turėjo ne tik politinį, bet ir ekonominį monopolį. Be to, komunizme abstrakti teisės sistema nebuvo pilnai išsivysčiusi ir daugiausia veikė tik kaip partijos ir valdžios įrankis; jinai dirbo nenašiai. Sovietų Sąjungos tarnyba dirbo be konkurencijos. Be to, komunistinė ekonominė teorija buvo

linkus lyginti pažangą vien tik su gamyba. Praktiškai, kasdieninėje plotmėje tai buvo sulyginta vien su plano pasiekimu, nekreipiant daug dėmesio į suvartojimo klausimus; Nomenklatūrinė tarnyba buvo linkus veikti slapčia, nes atsakomybė buvo vien tik partijai, kuri buvo daugiausia, ta pati nomenklatūra; ir, Sovietų Sąjungos tarnyba buvo lengvai paverkama. Ypač komunizme, kur valdžia laiko ne tik viešą, bet visų gėrybių monopolį, įtaka (tas gerai žinomas „blatas“) pavirsta pagrindine „preke“. Paperkamumas gal užtat ir yra svarbiausia nomenklatūrinės valdymo savybė. Tarnautojas, kuris ieško kyšio, yra tikrai nesuinteresuotas nei darbo našumu, nei pilietinių pageidavimais, nei atvirumu.

Sovietinis valdymas paliko nemalonus pasekmes Lietuvai. Daug seno režimo valdininkų yra užsilikę. Gal kai kurie persiauklės, bet daugiausia reikės laukti, kol jie išeis į pensijas. Aišku, kad Lietuvos piliečiai nepasitiki valdininkais, jų negerbia. Gabesni iš naujos kartos vengia valstybinės tarnybos. Tuo patiu visuomenė yra linkus prieštarauti, pavyzdžiui, valdininkų algų pakėlimui, kuris yra reikalingas kaip tik pritraukti gabius, jaunus tarnautojus.⁶

Tad dėl valdymo pagerinimo, Lietuvos uždavinys yra, taip, kaip ir visų pokomunistinių valstybių Europoje, kuo greičiau atskratyti nomenklatūrinės tarnybos paveldėjimą. Tai truks laiko ir reikalaus patvaraus,

Vilniaus Kelero nuotrauka

Lietuva grįžta į Europą

(Atkelta iš 1 psl.)

tis bus išmontuota iki 2000-ųjų (Latvijoje). Baltijos valstybės yra Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos narės, o pagal OSCE principus, kiekviena šalis gali pasirinkti tas tarptautines saugumo organizacijas, kaip minėta anksčiau, kurių jos pačios nori. Jeigu lietuviai nori NATO, vadinasi, jie turi teisę narystei, ir niekas negali to uždrausti siekti. Jeigu taip pat nori priklausyti ir EU, taip pat niekas negali to uždrausti. JAV, pagal naująjį Ronald Asmus planą, sieks padėti Baltijos valstybėms tapti NATO narėmis: sukurti jų karines pajėgas, atitinkančias NATO standartus; remti jų EU narystės siekį ir EU bei Šiaurės Europos kraštų bendradarbiavimą su Baltijos valstybėmis, įtraukiant jas į europinių kraštų šeimą; stiprinti šiaurinės Rusijos dalies bendradarbiavimą su EU kraštais, Rusijos — NATO ben-

dradarbiavimą, didinant Rusijos pasitikejimą NATO. Nors Rusija ir teigia, kad neprieštarauja Baltijos valstybių Europos Sąjungos narystei, iš tiesų yra, matyt, priešingai. Tą liudija ir neseniai Rusijos pasiūlytos Baltijos valstybės vienos pusės saugumo garantijos ir sienos su Latvija bei Estija pasirašymo vilkinimas, tebesitęsiantys grėšiniai ir kaltinimai šioms dviem valstybėms dėl rusakalbių gyventojų teisių negerbimo ir pastovus priešikumas Baltijos valstybių siekiui tapti NATO nariais. Yra diplomatinis pastangų aiškinti, kad, girdi, jei Baltijos valstybės taps NATO nariais, Rusija jausis izoliuota, gal panašiai, kaip jau tarsi izoliuota Vokietija po Versalio sutarties. Lietuva pasirašė sienos sutartį su Rusija Karaliaučiaus rajone, tačiau ji dar turi būti patvirtinta Rusijos Duma. O Duma reikalauja, kad Lietuvos pasirašytą nestoti į NATO. Žinoma, to nebus ir

linkus lyginti pažangą vien tik su gamyba. Praktiškai, kasdieninėje plotmėje tai buvo sulyginta vien su plano pasiekimu, nekreipiant daug dėmesio į suvartojimo klausimus; Nomenklatūrinė tarnyba buvo linkus veikti slapčia, nes atsakomybė buvo vien tik partijai, kuri buvo daugiausia, ta pati nomenklatūra; ir, Sovietų Sąjungos tarnyba buvo lengvai paverkama. Ypač komunizme, kur valdžia laiko ne tik viešą, bet visų gėrybių monopolį, įtaka (tas gerai žinomas „blatas“) pavirsta pagrindine „preke“. Paperkamumas gal užtat ir yra svarbiausia nomenklatūrinės valdymo savybė. Tarnautojas, kuris ieško kyšio, yra tikrai nesuinteresuotas nei darbo našumu, nei pilietinių pageidavimais, nei atvirumu.

Sovietinis valdymas paliko nemalonus pasekmes Lietuvai. Daug seno režimo valdininkų yra užsilikę. Gal kai kurie persiauklės, bet daugiausia reikės laukti, kol jie išeis į pensijas. Aišku, kad Lietuvos piliečiai nepasitiki valdininkais, jų negerbia. Gabesni iš naujos kartos vengia valstybinės tarnybos. Tuo patiu visuomenė yra linkus prieštarauti, pavyzdžiui, valdininkų algų pakėlimui, kuris yra reikalingas kaip tik pritraukti gabius, jaunus tarnautojus.⁶

Tad dėl valdymo pagerinimo, Lietuvos uždavinys yra, taip, kaip ir visų pokomunistinių valstybių Europoje, kuo greičiau atskratyti nomenklatūrinės tarnybos paveldėjimą. Tai truks laiko ir reikalaus patvaraus,

sistematingo dėmesio. Be tikros valdininkų reformos, įstojimas į Europos Sąjungą bus gerokai apsunkintas. Susidaro išpūdis, kad pavyzdžiui, valdininkijos trūkumai, susiję su korupcija, pastarojo kelią Latvijos priėmimui į pirmąją Rytų Europos tautų grupę, kuri pradės įstojimo derybas su Europos Sąjunga 1998 metais (Čekija, Estija, Vengrija, Lenkija ir Slovenija).⁷

NUORODOS

1 Max Weber, *The Theory of Social and Economic Organization*, trans. A. M. Henderson and Talcott Parsons (New York: Oxford University Press, 1947), 337.

2 James W. Feiler and Donald F. Kettle, *The Politics of the Administrative Process* (Chatham, NJ: Chatham House Publishers, 1996), p. 185.

3 Brikavs, V. 1995. „Planning European Union Integration After Cannes“. *SIGMA Public Management Forum*, 3:1—3.

4 Pavyzdžiui, OECD (Organization for Economic Cooperation and Development) įstaiga SIGMA („Support for Improvement of Governance and Management in Central and Eastern European Countries“).

5 Siffin, W.J. 1982. „Two Decades of Public Administration in Developing Countries“. Pages 180-197 in J. W. Feiler, ed. *American Public Administration: Patterns of the Past*. ASPA.

6 U.N. Resident Coordinator (Vilnius). 1995. „Public Administration in Lithuania: Opinion Poll“. *The Public Servant* 1 (January): 3-6.

7 World Bank, „The Commission's Report Card“, *Transition* (August, 1997), pp. 5-7.

reikėtų nukreipti Rusijos dėmesį nuo Baltijos valstybių viena su kita priešinimo į jos pačios problemas Kinijos pasienyje, kur neretai netgi vyksta susišaudymai.

Vokietija tuo tarpu mato Estiją, kaip Baltijos valstybių atstovę derybų dėl narystės Europos pradžioje. Šiai nuomonei pritaria ir Europos Komisija ir dauguma kitų Europos kraštų. Žinoma, prekybos požiūriu Estija yra gerokai atsilpūsi nuo kitų Baltijos kraštų — jos didžiausias prekybinis partneris yra Suomija, o ne Rusija, kaip Latvijos ar Lietuvos. Tačiau pragyvenimo lygis yra panašus, ir net Lietuvoje šiek tiek pagal perkamąją galią aukštesnis.

Į kurią iš šių organizacijų NATO ar EU Lietuva įstos pirmiausia? Pagal visą šių organizacijų plėtimosi strategiją, pirmiausia plėtiasi NATO, po to EU. Tai ne vieną kartą 1995-1996 metais pabrėžė NATO generalinis sekretorius J. Solana. Tuo patiu EU turi daugybę biurokratinių kliūčių, kurias net Austrijai truko įveikti penkeri metai. NATO saugumo kelias, atrodytų, Lietuvai yra tiesesnis ir greitesnis — tereikia maždaug dvejų metų NATO kraštų parlamentams patvirtinti narystę. Tačiau, deja, reikia laimėti visų NATO kraštų vyriausybių ir parlamentų politinę paramą, kas nėra taip lengva, bet nėra neįmanoma.

Lietuva turi geresnius šansus būti pakviesta NATO narystei antroje plėtimosi bangoje 1999-aisiais metais, palyginus su Latvija, Estija, Bulgarija ar Rumunija. Ji jau pasirašė sienos susitarimą su Rusija, ribojasi su būsimąja NATO nare Lenkija, o juk pirmiausia NATO bus linkusi kvieisti besiribojančius kraštus. Bulgarija ir Rumunija turi per trumpą demokratines raidos kelią, kad galėtų taip tvirtai jaustis kvietiamos, kaip Austrija ar Švedija (jei pati to norės, o tikriausiai, jei Carl Bildt vadovaujama Moderatų partija laimės rinkimus). Taigi, Lietuva turi šansų būti pakviesta NATO narystei antrame plėtimosi rate, grupėje kraštų, tarp kurių kartais minimi Austrija, Slovenija, Švedija, Lietuva, Latvija, Estija, Rumunija.

Žinoma, Lietuvos narystė antrajame plėtimosi rate priklauso nuo to, kaip vystysis Baltijos kraštų saugumo bendradarbiavimas, Baltijos — Šiaurės kraštų bendradarbiavimas, NATO — Rusijos santykiai.

Faktoriai, spartinantys Lietuvos narystę NATO

Pabaigai, bandysime labai trumpai apžvelgti faktorius, greitinancius Lietuvos integraciją į Europos ir transatlantinį saugumo struktūrą.

Vienas iš svarbių veiksnių,

(Nukelta į 4 psl.)

Viliaus Kelero nuotrauka

Gyventi bus drąsiau

VYTAUTAS GIRDŽIAUSKAS

„Dabar ir aš turėsiu tėvelį“ — tokiu džiaugsmingu beletristiškai būdingu šūksniu Mečislovas Mackevičius baigia savo *Atsiminimus* (Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1997) apie prieškarį ir okupacijų laikotarpį Lietuvoje. Po daugelio karo negandų ir klajonių po svetimus pavietius išblaškyti šeimos nariai suranda vieni kitus — 1944-ųjų metų rudenį Husum pabėgėlių stovykloje Vokietijoje džiaugėsi ne jie vieni. Nors atsiminimų autorius tebėra gyvas ir sveikas (gimęs 1907 metais, gyvena su dukters šeima Santa Fe mieste JAV), tolesnių savo odisejų nepasakoja. Jis pratęsias šių atsiminimų sudarytojas Vytautas Biliušas knygos „Įžangos“ žodyje. 1945/46 metų žiemos pabaigoje jis su prof. Vladu Stanka ir prof. V. Maneļa tarsi, organizavo Hamburge Pabaltijo universiteto įkūrimą“ (p. 5). Įkūręs aukštąją mokyklą lietuvių studentams, iki 1949-ųjų profesorius, dėstydamas teises disciplinas. 1949 atvykęs į Čikagą buvo aktyvus VLIKo ir Lietuvių Bendruomenės narys.

Nors atsiminimų tvanas Lietuvoje pamažu slūgsta, pasakojėjas suranda baltų (o gal pilkų) dėmių, kurias užlyginti gyviems yra neatidėliotina. Apie okupacijų — tiek sovietinės, tiek nacistinės — negandas praradę ne tik memuarų, bet ir novelių, romanų, kitos literatūros, sukurta filmų. Pakaktų paminėti Balio Sruogos, Stasio Ylos, Birutės Pukelevičiūtės, Mariaus Katiliškio, Petro Klimo pavardės. Jie ėmė rodytis ne tik lietuvių, bet ir kitomis kalbomis (Balio Sruogos *Dievų miškas* neseniai išėjo anglų kalba). Tai labai svarbūs dokumentai, paliudijantys ne tik nedideles lietuvių tautos, bet ir visos žmonijos dramatiškus egzistencijos posūkius, neįtikėtinus žudynių, kėlimų, trėmimų, lagerių, apskritai genocido mastus pasiekusias 20-ojo amžiaus viduryje ir net jo pabaigoje (buvusios Jungtinių tautų dramos) neįtikėtinai „viršūnes“. Mečislovo Mackevičiaus „balanos gady-nės“ ir „gulagai“ nelygintini nei su Balio Sruogos, nei Dalios Grinkevičienės patirtimi bei literatūriniais rezultatais. Pats likimas jam nebuvo toks „dos-nus“ išgyvenimais ir išbandymais. Vis dėlto ir šio autoriaus paliudijimai yra vertingi, ir moti ranka į juos nederėtų nei istorikams, nei literatams, nei apskritai skaitančiajai visuome-nei.

Skaitant juos, ypač ryškūs šviesos spindulys nutvieskia 1941-ųjų metų birželio pabaigos ir rugpjūčio pradžios šešių savaitių laikotarpį. Lietuvos laikinosios vyriausybės veikla, ypač

Viliaus Kelero nuotrauka

nauskui, von Renteln'ui rašiu-siems dar ne vieną raštą ir analogišką memorandumą. Jo netrukus ir pokario partizanų vadams bei eiliniams kovoto-jams, vis laukusiems pagalbos iš Vakarų per kiekvienas Kalė-das, Velykas ir Naujuosius me-tus ištisą pokario dešimtmetį. Pasaulio galiūnai kando ir, kas pajėgė, atkando savo kėsnus, todėl į mažųjų negandas niekas nekreipė jokio dėmesio. Tiek Mečislovo Mackevičiaus, tiek kitų „nka pasirašyti dokumen-tai buvo tik pretekstas oku-pantų persekiojimams ir kan-kinimams, ir tai autorius įtiki-namai paliudija. Bet šių aktų reikšmė kur kas didesnė, nes jie tampa jau istorijos ir tiesos liu-dytojais.

Tiek iš pasakotojo, tiek iš do-kumentų teksto ryškėja, kad šviesiausi Lietuvos žmonės nie-kada nebuvo praradę valstybin-gumo jausmo, niekada jokia Lietuvos vyriausybė — laikinoji ar nuolatinė — nesankcionavo genocido, netalkino okupantui, žudant nekaltus žmones. Lietu-va, kaip valstybė, negali būti laikoma atsakinga už žydų nai-kinimą. Mečislovo Mackevi-čiaus knygoje pateiktas tik vie-nas labai ryškus epizodas, Kai Komunalinio ūkio ministras V. Landsbergis-Zemkalis per vy-riausybės posėdį pareikalavo pasiaiškinti Vidaus reikalų mi-nistrą dėl išpuolių prieš žydus Kaune. Ir tai buvo ne vieno ar dviejų ministrų, o visos vyriau-sybės nuostata: atkurti demok-

Suprantama, tai buvo naivios viltys. Bet to naivumo pakako ne tik Laikinosios vyriausybės nariams bei generaliniams pa-tarėjais tapusiems P. Kubiliū-nui, K. Germanui, J. Matulio-niui, M. Mackevičiui, A. Rama-

Nijolė Masteikaitė

Vasario 16-oji

*Šventoji laisvės vėliava per laiko vėją
Aplaišyta krauju, išsaugota kančios.
Tokie menki mes, prie tavęs atėję,
Vėl ieškome istorijos pradžios.*

*Vėl ieškome 16-os gimimo,
Budėjusių prie jo brangių veidų,
O gal tiesos, patikrintos likimo,
Kaip ieško laikas žuvusių vardų.*

*Ir mums atrodo, kad sielon prabyla
Vėl Basanavičius istorijos keliuos...
Ir pro trispalvės stebuklingą tylą
Aš su tauta į saulę vėl keliuos.*

*Šešiolikta vasario, mano švente,
Sugrįžus iš kapų, iš Sibiro kančių,
Jeigu ne tu, nebūtume iškentę
Ir sausio 13-os parnešę ant pečių.*

*Istorijos delnuos liepsnoja laikas —
Mažytė žvakė — laisvės virpesys.
Širdis laisva, nors dar lyg mažas vaikas,
Kurį negreit pasaulis išklausys.*

Tu — mūsų vėliava

*Tai tu jau pakilai. Ar džiaugtis, ar raudoti,
Ar prieš tave niekintą sustoti?
Ir šaukt visus, nespėjusius matyti,
Kaip trys palaimos spalvos tautai švyti?*

*Tu visą Lietuvą viltim užklojai,
Nors dar aplink ir baimė, ir pavojai...
Be veidmainystės, be klastos lašelio
Tu būk šventumas mūsų ilgo kelio.*

*O jeigu sąžinė kieno bespalvė,
Tu šauk, tu kėl jį kaip galingą salvę,
Kaip Vaidžanto tylus atsidusimas;
— Koks, Dieve mano, Lietuvos likimas?*

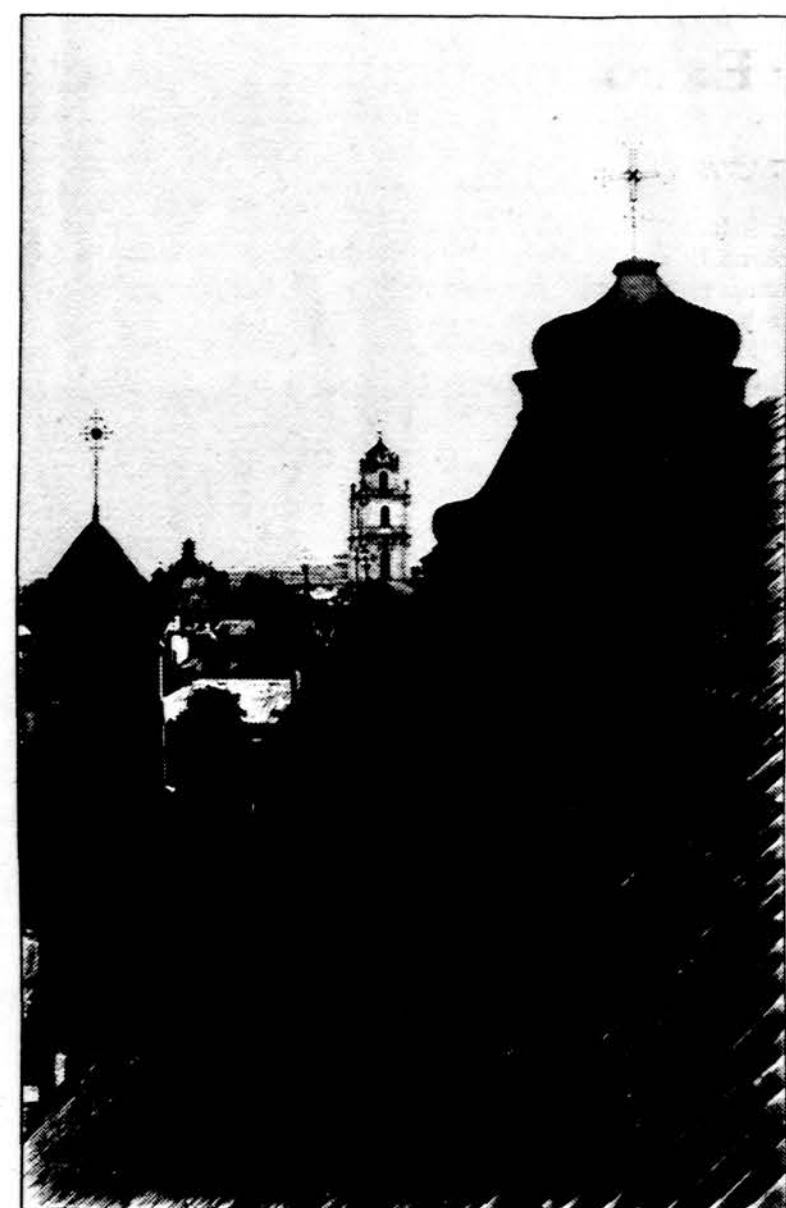
*Ir man atrodo, kad po tavo žiedu
Aš su Vaidžaičiu, su Kudirka giedu,
Su Sibiro užklotais kaulais brolių,
Kurie jau nesugrįš iš jokių tolių,*

*Laukimo mūsų viltys tyliai krinta.
O Lietuva! Dar taip nedrąsiai švinta...
Bet tavo vardą jau vaikai kartoja,
Po trispalve šventos ugnies sustoję.*

Kaip Loretos širdis

*Lapų žvaigždės iš medžio dangaus
Man ir Lietuvai kelių apkris.
Jos širdis virš kentėjimo kryžiaus dygaus
Švies, išeinant pro metų duris.*

*Jos kalba — ta šventumo versmė nebyli —
Iškelia su visais kaip palaimos gija,
Ko prie gimusio laisvės, Tėvyne, tyli
Apie ką tu, geroji, mąstai savyje?*

Vilnius

Viliaus Kelero nuotrauka

*Iš gimtų šulinių jau išsemta šviesa?
Ar gerumo ugnelės vaikams per mažai?
Šitiek saulės išaudei, o žemė basa,
Taip mylėjai, o dvasiai ramybės prašai.*

*Mes išeisime Tavo šventumą apgynę,
Ir kiekvienas prie tavo kančios pasilenksim,
Kaip palinko Loretos širdis į Tėvynę —
Tą dangaus ir tikėjimo žemiško slenkstį.*

Baladė apie ažuolą

*Tada, kai supo debesis miškai prašilę,
Atėjo moteris, šventąja pavadinta,
Ir žemė užkasė gilią kantrybės gilę
Gal ties Kaunu, o gal ir ties Rominta.*

*Tada, kai Žalgirio kardai, saulėlydy pritilę,
Dar švietė akyse skubėjusiems laimėti,
Vėl pasirodė moteris ir laisvės gilę,
Krauju palaisčiusi, pradėjo sėti.*

*Tada, kai Sibiro ledai, kančios sušilę,
Ir begių juostos bėgo mūs išskirti,
Į sielą grįžo ji ir sėjo meilės gilę,
Kad gyvos šaknys apraizgytų mirtį.*

*Mus laimino. Lydėjo. Ir... sustoję
Kantri, laisva ir meile — Amžinoji,
Lyg Lietuva iš tūkstantmečių gojų...*

*Vis suklumpi prieš ją. Savim ją pakartoji,
Kaip saulės ažuolą, sugrįžtantį per sniegą,
Jo Lietuva — visų laikų šventoji,
Kuriai po mūsų maldą žemėj lieka.*

Iš poetės antrosios lyrikos knygos *(Laiškai laikui, išleistas „Jonavos“ leidyklos 1997 metais Kaune)*

ratinė parlamentinė respublika. Tokių „neprotinių“ išsišokimų buvo padaryta ne tik 1941 metų vasarą, bet ir vėliau — 1942 ir 1943 metais. Ir tai ne Atsiminimų autoriaus išmonė, o dokumentų tekstai, kurie Lietuvoje viešai skelbiami, regis, pirmą kartą.

Prie šios atsiminimų knygos gražiai dera tos patios leidyklos 1995 metais išleista Juliaus Butėno ir Mečio Mackevičiaus monografija *Mykolas Slezevičius*. Šios dvi knygos lyg seserys dvynės papildė viena kitą. Jei pirmojoje daugiau dėmesio ski-

riama nepriklausomos Lietuvos ir okupacijų laikotarpiui, tai an-troji siekia amžiaus pradžią, lie-tuviškųjų vakarų, nepriklausomybės atkūrimą 1918 metais, savanorių pašaukimo epizodus, pirmųjų nepriklausomų vyriausybų žingsnius. Čia ir 1926 me-tų perversmas, ir kairiosios opo-zicijos veikla gana ryškiai nu-šviesta. Tiek vienoje, tiek kitoje knygoje išryškėja ne tik pačių didžiųjų veikėjų reljefingi pa-veikslai, bet atskleidžiama plati amžiaus panorama. Pabrėžia-mas ano meto valstybės ir par-tijų vadovų demokratiškumas,

tolerancija, nesavanaudišku-mas, valstybės ir visuomenės reikalų suvokimas. Neslepama ir tai, kas buvo nepageidautina, kenkė valstybei ir tautai, bet tiek perversmininkai, tiek griežtosios politikos šalininkai nešarzuojami, įvykiai aptariami objektyviai. Tiesa, šie du žmo-nės buvo susiję ne tik partiniais (abu buvo Liaudininkų partijos vadai), bet ir šeimyninės giminytės ryšiais — Mečislovas Mackevičius buvo Mykolas Slezevičiaus dukterėčios ir augintinės vyras. Gimininga ir šių knygų iliustracinė medžiaga,

kai kurios nuotraukos pasikar-toja, bet tai nekenkia nė vienai iš jų, o gerokai praplečia tekstinę informaciją. Knygų dailinin-kas Romas Orantas skoningai jomis pasinaudojo dokumentus ir knygų viršelius papuošti, su-teikdamas jiems autentiškumo, o skaitytojui, paemusiam į ran-kas, malonių estetinių išgyve-nimų. Nors Mečislovas Macke-vičius ne literatas, jis teisinin-kas, jo knygų kalba ne tik sklandi, bet ir vaizdinga, o kai kurie skyreliai (pvz., „Avis iš-

(Nukelta į 4 psl.)

Algimanto Kezio sindromas

EURIKA LIPNICKIENĖ

Kūryba atskleidžia žmogų kaip asmenybę, leidžiančią prisiliesti prie tikrų gyvenimiškų vertybių.

Man visada atrodo, kad menais užsiiminėja žmonės, jaučiantys malonumą nuo atsivėrimo. Jie neišvengiamai komunikacijos tarp savęs ir vieno ar kelių draugų, kuriems gali pasipasa-koti. Jie niekaip šito nepakeičia, kaip tvenkinys uždumblėtų. Atsivėrinėja, iš anksto nesugalvo-ję, kokį savo stulčiuką atidarys ir kaip visi išvys kraujuojančią širdį. Atsidarinėja, kaifuoja, pa-jaučia tikrą kontaktą su kažkuo — Dievu, kūryba, atsiduoda vien nežinomam, bet patiria iš to malonumą.

Menai yra viena iš religijos formų, kurie laisvina žmogų.

Savotišku fenomenu pavadinčiau Algimanto Kezio kūrybą. Jo kūrybai būdingas laisvas re-alus gyvenimo motyvų ir asme-ninių abstrakčių, ekspresinių vizijų jungimas, pabrėžtas dė-mesingumas laisvai išraiškai ir atvirumas pasaulio — sociali-nio, gamtos ir pasamonių — procesams, abstraktus simboliš-kumas, rodo autoriaus balansavi-mą tarp savo ir svetimo, pri-jaukinto ir nesuvaldyto, namų ir benamiškumo motyvų.

Naujas fotografijos albumas *Retrospektiva* apima trisdešimt metų autoriaus kūrybos laikotarpį. „Tai patys geriausi to laikotarpio mano darbai“.

Nežinau, kiek laiko „studija-vau“ ši albumą, laikas sustojo egzistavęs, o pati pasinėriau į visą kitą pasaulį, kuris pajun-tamas tik siela. Visiškai papras-tos fotografijos, bet savo papras-tumu jos tampa labai idomos, gilios ir dviprasmiškos. Auto-rius sukurti vaizdai neprovo-kuoja publikos, o veikiau snab-da nebūtas istorijas, jos visiškai laisvos, neįtartinos į kažkokius rėmus, jos tiesiog skleidžia vizi-nę erdvę, ir tai įtraukia kiek-vieną žmogų, kuriam nors ir trumpam teko susipažinti su Algimanto Kezio fotografija, į jo asmeninius sielos suvokimus. Sugebėjimą priimti kiekvieną darbą individualiai, priklausomai nuo jo patiriamų emocijų, išgyvenimų, netgi nuo tuome-tinės nuotaikos, nuo kiekvieno individualios vertybių hierar-chijos. O būtent tai ir suteikia galimybę, matant tą patį darbą dienos šviesoj ar vėlyvą vakarą, ar tiesiog išgyvenant skirtingas nuotaikas, priimti jį kaskart vis kitaip. Šią akimirką palinkęs medis, atrodo kaip gamtos dalis, o kita kartą jo šakose maty-sime visiškai kitokius vaizdus, kuriuos sukurs mūsų vaizduotė.

Todėl Kezio fotografijose frag-mentas tampa paslapčių kupi-no, tačiau iki galo neįvardijamo pasaulio dalimi. Tai į visas pu-ses iš karto savo galimas pras-mes siunčianti atvira realybė. Jos neapčiūpinėsi. Autorius puikiai išsiskiria tikslia meninės formos pajauta, ypač fotografi-joje.

Bet kuris žmogus, vartyda-mas fotografijos albumą *Retrospektiva*, turėtų pripažinti, jog tai ne tik gera fotografija. Dau-giau tai geras pavyzdys, kaip išliškdamas savimi, apgindamas savo individualumą, teisę į savi-raišką Kezyss tuo patiu dar kar-tą parodo, kas toje fotografijoje svarbiausia ir tikra.

Visų pirma laisvė — jausmų, minčių, išraiškos formų laisvė. Sutikime, jog daugelis fotogra-fų šito vengia ir norėtų patią fo-tografiją paversti akademinė rutina, amatininkišku ar tie-siog priemone demonstruoti savo techninius igūdžius. Visa tai ironiškai lengvai nubraukia Kezyss. Jo sukurtos fotografijos pakluta vidiniams autoriaus gyvenimo ritmams, o ne at-virkščiai. Tai asmens subjekti-

Algimantas Kezyss

Vytauto Maželio nuotrauka

vacijos drama. Neatmesdamas realaus gyvenimo motyvų ir reiškinių, jis juos visiškai lais-vai pajungia savajai vizijai per-teikti, ir tikrai atrodo autoriaus teigimas, kad fotografija esanti viena „iš laisvės formų...“

Turėdamas įgimtą tiesiog ele-gantišką formos sampratą,

veržlia, stipriai metaforizuotą vaizduotę ir visiškai „laisvas rankas“, autorius skverbiasi į tik jam prieinamas keistoku, dviprasmiškų subjektyvių būsė-nų išraiškas.

Jo darbus būtų galima pava-dinti fragmento apologija. Tai decentruotas, asimetriškas, an-

titerarchiškas, ironiškai kas-dieninis pasaulis. Būtina pa-brėžti dar vieną Kezio bruožą — jis stacia galva neria į gana ra-dikalią judesio užmarštį, lei-džiasi pavojingon kelionėn, jos labirintais. Jis eina pavojinga savo individualių regejų briauna. Tai jau individualios mitologijos sritis — ir vieninte-lis budas išlikti savimi.

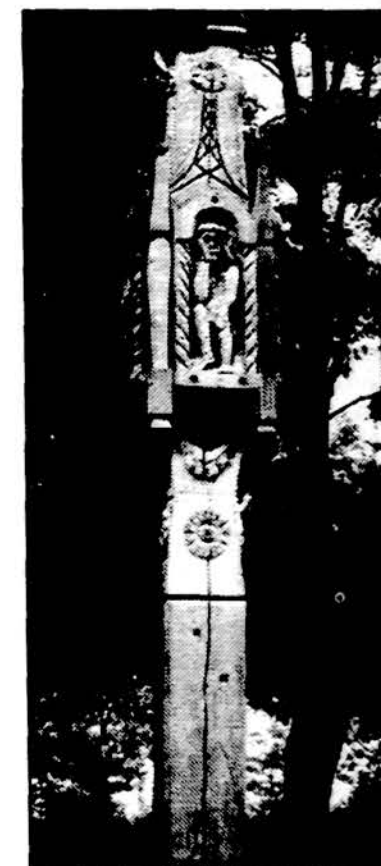
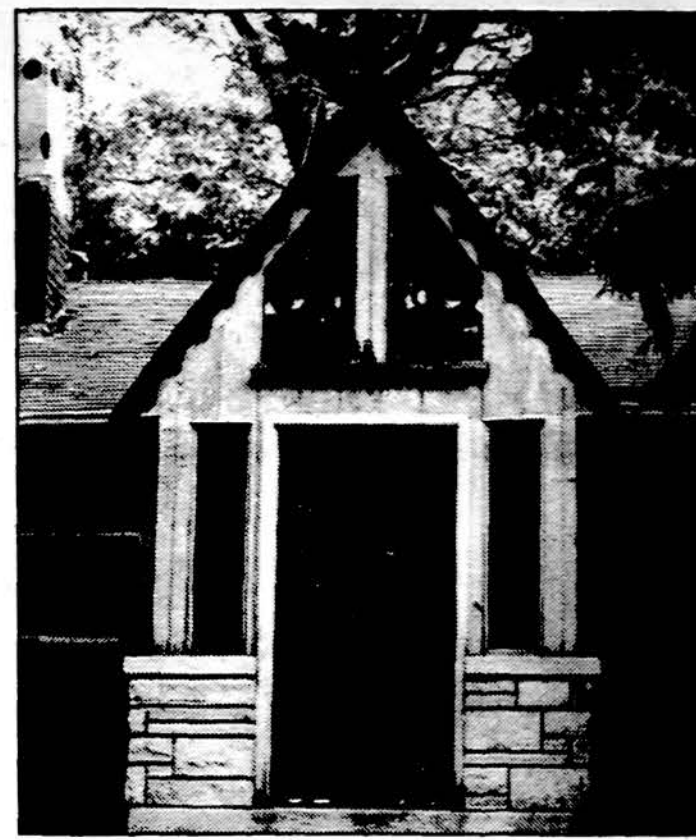
Jo kūryboje puikus akademi-nis pasirengimas neužgožia nie-ko nevaržomų imaginacijų, o suteikia joms saiką ir subtiliai pamatuotą išraišką.

Autoriaus darbuose atsispindi didelis dėmesingumas kitoms kultūroms, tai leidžia jam savo fotografijas užpildyti daugeliu kultūrinių kodų, o intelektualų ir kūrybinių interesų platumas pavertė jo kūrybą interstualia. Talentingai ir moderniai foto-grafijoje išreikšta ikonografinė laisvė neleidžia likti žiūrovui nešališkam. Kezio darbai įtraukia žiūrovą į gyvą emocionalių ir psichologinių vaizdų, formų ir mediatyvinio ritmo sukurį. In-dividualizuotos, intelektualios avantiūros neleidžia sukur-tiems darbams būti sustingusi-ams, tačiau tai ne beatodai-riškas griuvimas, o pamatuota rizikos dinamika. Tai leidžia autoriui išlikti savitam, tapa-čiam sau.

Manau, savitas, problemiškas vaizdinis autoriaus atvirumas kultūroms, socialiniams procesams suteikia galimybę sėk-mingai įgyvendinti sau kelia-mus meninius uždavinius, ga-limybę patiam patirti meninį gyvenimo pulsą, savo kūrybinį potencialą.

Dailininkas Jurgis Daugvila, virš jo — jo sukurti drožiniai. Toliau — kai kurie jo kūriniai, kuriuos yra įsigiję ir juos savo sodybose eksponuoja įvairūs asmenys.

Lietuva grįžta į Europą

(Atkelta iš 2 psl.)

spartinančių Lietuvos narys-tę, yra efektyvios Lietuvos gynybos sistemos sukūrimas. Lietuva kariavo ilgiausią moderniojoje Europos istorijoje partizaninį karą ir turi didelę istorinę kary-bos patirtį. Tad gynybinės siste-mos sukūrimas neturėtų būti didelė problema.

Kita vertus, tai kainuoja, ir valstybė turi turėti pakankamai tymo, kadangi Japonija yra di-džiausia pasaulio investuotoja. Taip pat Lietuva turėtų skatinti eksportą, atstatydama Sovietų nutrauktus prekybinius ryšius: tradicinį aukščiausios kokybės maisto prekių, tekstilės, lininių dirbinių eksportą į Angliją ir Vokietiją, kitus Vakarų kraš-tus.

Baltijos valstybių saugumo ir gynybos bendradarbiavimas yra vienas svarbiausių NATO na-rystę Lietuvai priartinančių veiksmų. Baltijos valstybės, pa-dedamos Danijos, Didžiosios Britanijos, JAV ir kitų kraštų, įkūrė Baltijos kraštų taikos pa-laikymo bataliją BALTBAT. Drauge kuria jungtinį laivyną BALTRON ir jungtinę oro erdvės kontrolės sistemą, pilnai in-tegruotą į NATO gynybinę siste-mą. Gražiai pasiskirtė atsako-mybė — Lietuva atsakinga už erdvės kontrolės sistemą, Latvi-ja už BALTRON, Estija už BALTBAT. Labai svarbu, kad Baltijos valstybės nugalėtų Ru-sijos skatinamą vieną kitos ne-susitikėjimą ir pasirašytų abi-pusės gynybos sutartis. Jeigu nors vienai iš Baltijos valstybių būtų grasinama, jos turėtų gin-tis drauge. Svarbu, kad tokios sutartys būtų pasirašytos ir

tarp Lietuvos ir Lenkijos, ir tarp Suomijos ir Estijos.

Baltijos — Šiaurės kraštų bendradarbiavimas taip pat la-bai svarbus veiksnys, integruo-jantis Lietuvą į europines sau-gumo struktūras. Šiaurės Euro-pos kraštai laiko, kad jų saugu-mas yra nedalomas nuo Baltijos valstybių saugumo, taigi, ma-tyt, galime teigti, kad Baltijos valstybės yra Šiaurės Europos ar netgi Vakarų Europos saugu-mo bendruomenės narės. Sau-gumo bendruomenė, pagal Carl

Pakartojamai išleista „Lietuvių egzodo literatūra“

Vagos leidykla Vilniuje pa-kartojo 1992 metais Čikagoje išleista Kazio Bradūno ir Rim-vydo Šilbajorio redaguotą vei-kałą *Lietuvių egzodo literatūra 1945-1990*. Savo išvaizda ir tu-riniu ši knyga tokia pat kaip ir čikagiškė, ji išleista fotografi-vo (kopijavimo) būdu. Tik Vil-niujie dabar gyvenantis Kazys Bradūnas kai kur ištaisė Čika-gos laidoje pastebėtas klaidas, pridėjo pastaraisiais metais su žemiškuoju gyvenimu atsisky-rusių rašytojų mirimo metus. Tiesa, kiek kuklesnis — be drobeles — šio veikalo viršelis, nėra ir aplanko, kuris puošė Či-kagoje išleista *Lietuvių egzodo literatūrą*.

Kai leidyklos vyriausios re-daktorės J. Riškutės paklau-siau, kodėl Lietuvoje pakartotas ir gana dideliu — 3,000 egzem-pliorių — tiražu išleistas šis didelis, apie 80,000 litų kaina-vęs veikalas, ji atsakė, kad mu-sų literatūros tyrinėtojai ir spe-cialistai, mokytojai, pagaliau visuomenė per mažai žino apie mūsų egzilinę — išeiviskąją li-teratūrą, tad šis veikalas jiems labai reikalingas. Tuo labiau, kad jis ne tik nuodugniai na-grinėja egzodo literatūrą, atski-rus rašytojus, atspindi išeivijos

Deutsch, tarptautinių santykių teoretiką, yra tokie draugiški valstybių ir žmonių ryšiai, kad karas tarp jų yra neįmanoma konflikto sprendimo priemonė. Tai nebūtinai įteisinta tarptau-tinėmis ar tarpvalstybinėmis sutartimis.

Taigi NATO turi galimybę ge-rokai padidinti Europos sau-gumą ir stabilumą Baltijos jū-ros regione, priimdama antra-jame plėtimo rate Baltijos val-sybes. Lietuva, Latvija ir Esti-ja drauge su Austrija ir Švedija galėtų būti bene tinkamiausi nariai antrajam NATO plėtimo si ratui.

kultūrinio gyvenimo atmosferą, bet ir labai naudinga knygoje pateikta detali rašytojų bibliografija, kita informacija, gausu įdomių, retų nuotraukų ir vaiz-dų.

Leidėjai tikisi, kad nors ir lėtai, ne iš karto, bet vis dėlto *Lietuvių egzodo literatūra* atsi-ras pakankamai skaitytojų ir pirkėjų. Knyga nepigi — užsie-nyje kainuoja 30 JAV dolerių.

Algimantas Antanas Naujokaitis

Gyventi bus drąsiau

(Atkelta iš 3 psl.)

gelbėjo“ iš *Atsiminimų*) prime-na mažas noveles. Dokumenta-lumo ir meniškumo sintezės pa-vyzdžių galima rasti ir antrojoje knygoje. Tad nuostabos nesu-kels ir tai, jei priminsime, kad šios knygos antrasis autorius žinomas rašytojas Julius Butė-nas.

Baigiant galima būtų daryti išvadą: turime dar vieną doku-mentuotą, o kartu ir menišką tiesos paliudijimą, o tokie daly-kai teikia drąsos gyventi šiame keistame, pilname kataklizmų amžiuje. Lieka tik pridurti, kad šių knygų išleidimą laidavo daktaro Kazio Griniaus fondo lėšos.

Jurgio Daugvilos kūryba

Kaip žinia, pirmieji lietuviai, atkeliavę į Ame-riką, susibūrė pirmiausia Pensylvanijoje. Teko dirbti sunkų darbą anglių kasyklose. Apsizūrėję, kad Čikagoje yra švaresnių darbų, ėmė keltis į Čikagą ir apsigyveno Bridgeport'e, kur buvo gar-sios skerdyklos. Čia pastatė bažnyčią, auditoriją, bankelius, leido laikraščius. Vėliau buvo atkreip-tas dėmesys į Brighton Park, o dar vėliau į Mar-quette Park. Dėl įvairių priežasčių teko trauktis. Vieni išsikėlė į Lemont, o nedidelė dalis į Beverly Shores, Indianoje.

I tą Beverly Shores ir kreipiu dėmesį. Tai labai graži vieta. Čia pat Michigan ežeras, daug me-džių. Tad šioje apylinkėje vienas po kito ėmė dygti namai. Ir taip pat kiemuose lietuviški kry-žiai ir koplystulpiai. Jų autorius — ten pat gy-venęs Jurgis Daugvila. Jo darbus mėgsta ne tik lietuviai, bet ir Beverly Shores aprašymuose lie-tuviški koplystulpiai paminimi kaip „points of in-terest“.

Jurgio Daugvilos darbai grįsti lietuviškų pa-keles ir kiemų kryžių tradicijomis, bet su dideliu dailininko kūrybos indėliu.

Vladas Vijeikis